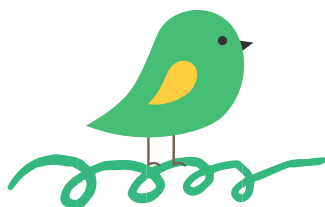

Environmental Sustainability and Green Entrepreneurship Competence-Building in Kindergartens

(Razvoj veština za ekološku održivost i zeleno preduzetništvo u vrtićima)

Pedagoške sekvence i gejmfikovani
planovi na temu:

Zagađenja vazduha

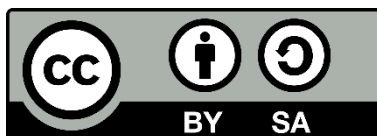

Co-funded by
the European Union

Finansirano sredstvima Evropske unije. Izneseni stavovi i mišljenja pripadaju autoru teksta i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Evropske unije ili Evropske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih. Broj projekta: 2022-1DE03-KA220-NI-22-2485094.

Sadržaj

Uvod.....	3
Pedagoške sekvence i gejmfikovane aktivnosti.....	4
Plan aktivnosti 1: Gospodin Dim, veliki zlikovac.....	4
Plan aktivnosti 2: Tim Čistoća protiv Gospodina Dima	11
Plan aktivnosti 3: Takmičenje u čistim izvorima energije	18
Plan aktivnosti 4: Gospodin Dim protiv planete Zemlje.....	24
Plan aktivnosti 5: Suđenje gospodinu Dimu.....	30
Plan aktivnosti 6: Što toplije, to teže	37

Ovaj rad je napravljen u obrazovne svrhe u obrazovne svrhe i licenciran je pod [Creative Commons Attribution -ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/) @GreenGUARDENS konzorcijumu.

Uvod

Ovaj pedagoški resurs je nastao u okviru [GreenGuardens Erasmus+ projekta](#). Materijali se odnose na činjenicu da deca predškolskog uzrasta, naročito ona sa trajnim gubitkom sluha i sa oštećenim sluhom, imaju male ili gotovo nikakve mogućnosti da se bave aktivnostima koje se odnose na unapređenje održivosti i veština preduzetništva od mlađeg uzrasta.

Resurs je namenjen vaspitačima **u vrtićima i ima za cilj da pomogne u motivisanju dece uzrasta od 3-6 godina da se uključe u u gejmfikovane aktivnosti i eksperimente kako bi se razumela njihova uloga u ekološkoj održivosti i koristile veštine kao što su donošenje odluka, ekološka odgovornost i inicijativa kao okidači za rano odgovorno i održivo ponašanje (kratkoročno i dugoročno).**

Ovaj materijal pokušava da omogući deci da:

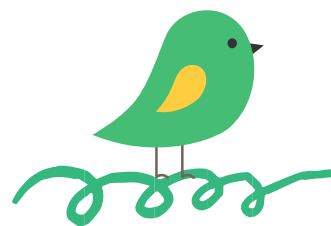
1. Shvate **uticaj** različitih profesija na životnu sredinu (npr. poljoprivrednik, ribolovac).
2. Saznaju više **o dobrim praksama** koje doprinose ekološkoj održivosti.
3. Otkriju vezu između ekološke održivosti i zelenog preduzetništva, oblikujući zeleno **preduzetničko razmišljanje** od početka.
4. Shvate naizgled **složene teme kroz jednostavne**, poznate i razigrane aktivnosti.
5. Uključe se **u interaktivne** aktivnosti gde će posmatrati, učiti i razmišljati kroz igru i pokazivati znanje upotrebom kreativnih sredstava.

Materijali se odnose na tri glavne teme: **zagađenje okeana, krčenje šuma (ovaj dokument) i zagađenje vazduha. Svaka tema se sastoji od 5-6 pedagoških sekvenci (planovi aktivnosti)**, koji sadrže sve što nastavnici treba da znaju kako bi bi je sprovedi sa decom u svom vrtiću. Srž svakog plana je gejmfikovana aktivnost, koja pomaže da se tema kroz eksperiment približi. Za brzo pronalaženje aktivnosti potražite GreenGUARDens pticu:

Ovaj resurs je usmeren na vaspitače upoznate sa temama ekološke održivosti, zelenog preduzetništva i inkluzivnog obrazovanja za decu sa trajnim gubitkom sluha i sa oštećenim sluhom. Korisnici ovog resursa mogu imati koristi od [Virtuelne laboratorije za učenje \(VLL\)](#), koja pomaže vaspitačima u vrtićima da razviju svoje veštine za održivost i preduzetništvo. VLL moduli uključuju gejmfikovane mikro-izazove koji poboljšavaju osnovne veštine vaspitača, i obezbeđuju digitalni bedž za vaspitače po završetku.

Pedagoške sekvence i gejmifikovane aktivnosti

Sasvim svesni relevantnih pedagoških teorija koje sugerišu da teme u vrtiću ne treba da se nameću, već da se kroz razgovore i intervju identifikuju kao interesovanja dece, u okviru projekta GreenGuardens došli smo do potencijalnih načina obrade teme zagađenja vazduha, ukoliko ikada deca iskažu interesovanje za nju.

Vaspitači mogu, naravno, da razgovaraju o ovoj temi sa decom, ali treba da nastave sa tim samo ako deca pokažu entuzijizam i radoznalost. Međutim, različiti aspekti ove aktivnosti mogu se koristiti za neke druge teme iz iste oblasti koje su interesantne deci.

Plan aktivnosti 1: Gospodin Dim, veliki zlikovac

Opis:

Gospodin Dim voli da uništava dan ljudima – od toga što im izaziva kašalj, pa sve do prizivanja neprobojne magle. Ali odakle dolazi njegova moć?

Ishodi učenja:

Po završetku aktivnosti, deca treba da:

- Razumeju koncept zagađenja vazduha kroz priču o gospodinu Dimu
- Postanu svesna rizika zagađenja za planetu i žive vrste
- Prepoznaju glavne izvore zagađenja vazduha poput: izduvnih gasova vozila, lož ulja i gasa za grejanje, industrijskih postrojenja, spaljivanja otpada...

Opšti ciljevi:

- Podsticanje dece da traže odgovore na postavljena pitanja
- Omogućavanje deci da se izraze na slobodan i nezavisan način
- Stvaranje uslova za samostalne aktivnosti dece
- Razvijanje spremnosti za razmenu mišljenja, slušanje drugih, diskusiju i donošenje zaključaka
- Podsticanje dece da se verbalno izražavaju u komunikaciji sa vršnjacima

Specifični ciljevi:

- Identifikovanje proizvodnje hrane i energije kao ključnih aktera u zagađenju
- Uspostavljanje veze između zagađivača i svakodnevnih ponašanja i predmeta poput: kuvanja, transporta hrane, potrošnje energije.

Metodologija

Učenje zasnovano na projektima, koje može, između ostalih metoda, uključiti:

- Interaktivne aktivnosti: izrada igračaka i materijala, pravljenje modela, priprema izložbi itd.
- Diskusije i demonstracije: aktivnost, stručni gosti (biolozi, ekolozi, itd.)

Ciljevi održivog razvoja

Ovaj plan aktivnosti olakšava realizaciju sledećih Ciljeva održivog razvoja ([Ujedinjene Nacije u Srbiji](#)):

Trajanje

- Sve dok deca imaju interesovanje da se bave temom, što može trajati od jednog dana do nekoliko nedelja. Vrlo često, jedna tema može da odvede i decu i vaspitače na drugu zanimljivu temu, a vaspitači uvek treba da iskoriste interesovanje dece da nastave da uče zajedno. To je razlog zašto je predložen projektni pristup.

Uzrast dece

- Uzrast za vrtić (3 - 6 godina)

Nivo težine

- Srednji - treba uzeti u obzir prethodna znanja i veštine koje su deca stekla i teme o kojima su razgovarala. Ako su već obradili neku sličnu temu, podsetite decu na to i pokušajte da povežete novu temu sa već obrađenom.

Preduslovi za decu

- Nema

Priprema

- Istražite i pripremite se objašnjenjima o zagađenju vazduha, uzrocima zagađenja, uticajima na svakodnevni život i prirodu i potencijalnim rešenjima
- Uredite prostor u učionici tako da se može lako raditi

Potrebni materijali

- Papir, karton, reciklirane kartonske kutije (vaspitači čak mogu zamoliti roditelje da donesu materijale/predmete koji se mogu reciklirati)
- Bojice, tempere, vodene boje, flomasteri, makaze. Uzdržite se od gotovih rešenja, a pustite decu da stvaraju što više u međusobnoj saradnji.

Uvod

Prvo i najvažnije, slušajte decu, posmatrajte ih i beležite. Ako vi (vaspitači) mislite da je ova tema interesantna za decu, trebalo bi da postavite početna pitanja da biste razumeli šta deca žele od ove aktivnosti. Na osnovu njihovih interesovanja napravite privremenu šemu odabrane aktivnosti i sada je vreme da započnete proces sa decom.

Najbolji uvod u ovu temu može biti razgovor sa decom i upit kakav je vazduh bio dok su dolazili u vrtić (jesu su li ih roditelji dovezli ili su prošetali), da li su čuli za smog, dim i slično. Vaspitač može pripremiti i neki lep animirani film, crtani film, audio knjigu ili nešto što bi moglo da bude dobra tema za diskusiju na temu zagađenja vazduha.

Sprovođenje aktivnosti

Predlozi kako ova aktivnost može biti urađena:

- **Korak 1: Intervjuisanje** dece o stvarima koje su videli na putu do škole/ili puštanje kratkog, animiranog videa kako bi se predstavila tema.
- **Korak 2: Izvor moći** – napomenite deci da se gospodin Dim hrani zagađenjem koji ljudi proizvode. Treba istražiti koji su to izvori, pa motivišite decu da nacrtaju nekoliko ilustracija koje predstavljaju izvore zagađenja i čine da gospodin Dim bude sve veći (deca mogu doneti i stvari od kuće). Ilustracije i predmete treba ubaciti u kutiju.
- **Korak 3: Problem u kutiji** – jedno po jedno dete treba da dođe do kutije i nasumično izvuče ilustraciju ili predmet. Treba pustiti decu da međusobno diskutuju i promisle o povezanosti ilustracije/predmeta sa zagađenjem vazduha. Oslušajte decu ili ih i upitajte imaju li predlog koji bi to predmet ili kakva bi vrsta ponašanja mogla da smanji zagađenje, pa samim tim i oslabi gospodina Dima.
- **Korak 4: Diskusija** – Pokretanje razgovora sa decom i među decom (šta im se najviše/najmanje dopalo...).

Zatvaranje

- Samo za vaspitača - zabeležite proces, šta je bilo zanimljivo, koja su nova pitanja deca postavila; koji bi mogli biti novi pravci bavljenja temom; šta mogu da uradim bolje sutra; šta treba da izbegavam da radim itd...

Praćenje

- Vaspitači treba da vode beleške (napišu dnevnik aktivnosti) u kojima bi istakli prednosti i nedostatke realizovanih aktivnosti, predložili moguća rešenja za promenu ili poboljšanje, dali preporuke za lični rast i sl.

Pristupačnost i inkluzija

- Uverite se da ima dovoljno prostora za aktivnost i da vas sva deca jasno čuju i vide.
- Dajte dodatno pojašnjenje onima kojima je to potrebno da bi razumeli zadatak.
- Prilagodite aktivnosti deci sa posebnim potrebama ako primetite da im je to potrebno.

Saveti za održivost

- Koristiti reciklirane materijale za pravljenje sredstava za igru.

Izvori

- Damian, O. (2020). Pedagogie curativa in gradinita, PRESA UNIVERSITARA CLUJEANA
- Alois G., Frumos L., Raus G. (2016). Educatia speciala. Ghid methodologic, Polirom
- Canva tools https://www.canva.com/ro_ro/
- <https://sdgs.un.org/goals>
- Protecting the Planet, Hardcover - Louise A. Spilsbury
- Lobstah Gahden: Speak Out Against Pollution with a Wicked Awesome Boston Accent!, Alli Brydon
- <https://www.storyjumper.com/book/read/25427608/Air-pollution>

Plan aktivnosti 2: Tim Čistoća protiv Gospodina Dima

Opis:

Koja se to neobična skupina heroja udružila da Gospodina Dima privede pravdi? Upoznajte gospođicu Sunčicu, njenog prijatelja Vetrovitog, kao i gospodina Vodenog koji se pridružuje snagama koje će obuzdati ovog zlobnog šaljivdžiju.

Ishodi učenja:

Po završetku aktivnosti, deca treba da:

- Prepoznaju tri čista izvora energije: vetar, vodu i solarnu energiju
- Upoznaju se sa 3-4 glavna izvora zagađenja vazduha: gasovima/gorivima koja se koriste za automobile/avione, industrijska postrojenja, sagorevanje otpada na otvorenom, biomasa/nesortirano smeće, gužve u gradovima...
- Razumeju potrebu za borbom protiv zagađenja

Opšti ciljevi:

- Podsticanje dece da traže odgovore na postavljena pitanja
- Omogućavanje deci da se izraze na slobodan i nezavisan način
- Stvaranje uslova za samostalne aktivnosti dece
- Razvijanje spremnosti za razmenu mišljenja, slušanje drugih, diskusiju i donošenje zaključaka
- Podsticanje dece da se verbalno izražavaju u komunikaciji sa vršnjacima

Specifični ciljevi:

- Povezivanje izvora čiste energije sa opremom koja pomaže u njihovom stvaranju i prikupljanju: solarni paneli, vetroturbine i hidroelektrane
- Identifikovanje postupaka i tehnologije koja doprinosi zagađenju vazduha i cele planete

Metodologija

Učenje zasnovano na projektima, koje može, između ostalih metoda, uključiti:

- Interaktivne aktivnosti: izrada igračaka i materijala, pravljenje modela, priprema izložbi itd.
- Diskusije i demonstracije; aktivnost, stručni gosti (biolozi, ekolozi, itd.)

Ciljevi održivog razvoja

Ovaj plan aktivnosti olakšava realizaciju sledećih Ciljeva održivog razvoja ([Ujedinjene Nacije u Srbiji](#)):

Trajanje

- Sve dok deca imaju interesovanje da se bave temom, što može trajati od jednog dana do nekoliko nedelja. Vrlo često, jedna tema može da odvede i decu i vaspitače na drugu zanimljivu temu, a vaspitači uvek treba da iskoriste interesovanje dece da nastave da uče zajedno. To je razlog zašto je predložen projektni pristup.

Uzrast dece

- Uzrast za vrtić (3 - 6 godina)

Nivo težine

- Srednji - treba uzeti u obzir prethodna znanja i veštine koje su deca stekla i teme o kojima su razgovarala. Ako su već obradili neku sličnu temu, podsetite decu na to i pokušajte da povežete novu temu sa već obrađenom.

Preduslovi za decu

- Nema

Priprema

- Istražite i pripremite se objašnjenjima o čistim izvorima energije i njihovim doprinosima smanjenu zagađenja
- Sakrijte ilustracije čistih izvora energije
- Uredite prostor tako da se može lako raditi

Potrebni materijali

- Papir, karton, reciklirane kartonske kutije - vaspitači čak mogu zamoliti roditelje da donesu materijale/predmete koji se mogu reciklirati
- Hamer, lepak
- Bojice, tempere, vodene boje, flomasteri, makaze. Uzdržite se od gotovih rešenja, a pustite decu da stvaraju što više u međusobnoj saradnji.

Uvod

Prvo i najvažnije, slušajte decu, posmatrajte ih i beležite. Ako vi (vaspitači) mislite da je ova tema interesantna za decu, trebalo bi da postavite početna pitanja da biste razumeli šta deca žele od ove aktivnosti. Na osnovu njihovih interesovanja napravite privremenu šemu odabrane aktivnosti i sada je vreme da započnete proces sa decom.

Kako je aktivnost zasnovana na borbi eko superheroja sa gospodinom Dimom, deca treba dobro da se zagreju kako bi bila spremna da pomognu. Zato su vežbe i razgibavanje glave, ramena, tela, ruku i nogu dobar početak.

Sprovođenje aktivnosti

Predlozi kako ova aktivnost može biti urađena:

- **Korak 1: Upoznavanje heroja** – Deci se može pustiti animirani ili dokumentarni video na temu održivih izvora energije (Sunca, vetra i vode), ali koji će pojasniti takođe koji to postupci i načini proizvodnje proizvode veće zagađenje i čine gospodina Dima jačim. Vaspitač je slobodan da i na drugi način osmisli kako će superheroje (gospođicu Sunčicu, gospodina Vodenog i gospodina Vetrovitog, ali i zlikovca Dima) predstaviti deci i ilustrovati ih zajedno sa njima. Poželjno je podstaći decu da razmisle kako svaki od ovih superheroja pomaže planeti i kako se bori protiv gospodina Dima. Na primer, gospođica Sunčica daje nam svetlost i toplinu, a korišćenjem solarnih panela mi stvaramo električnu energiju iz čistog i održivog izvora. Ovaj čisti izvor ne odgovara gospodinu Dimu i on ne raste od njega, nego slabi. Pustiti decu da međusobnom diskusijom zaključče kako ostali superheroji doprinose zaštiti planete.
- **Korak 2: Vreme je za misiju** – Pre početka same aktivnosti, vaspitač treba da sakrije ilustracije čistih izvora energije. Objasnite deci da je gospodin Dim sakrio ove izvore kako bi namučio i oslabio naše superheroje. Cilj igre je da se deca podele u timove (od 2 do 3 člana), dobro organizuju, pronađu sve čiste izvore energije i vrate ih našim superherojima. Treba motivisati decu da saraduju međusobno, organizuju se kako bi pokrili svaki ćošak, pomažu jedni drugima (ukoliko je potrebno pomeriti neki predmet i sl.).
- **Korak 3: Zaključak misije** – Kada deca zajedno pronađu sve ilustracije, treba da ih skupe na jedno mesto i razvrstaju koji čisti izvor energije pripada kom superheroju. Deca međusobno mogu da prodiskutuju i jedni drugima pojasne povezanost svakog superheroja sa ilustracijom, kao i uticajem koji to ima na planetu. Naravno, vaspitač je tu da pojasni ako zatreba. Ovde početnu ilustraciju gospodina Dima treba zameniti manjom, jer su ga uspešnom misijom deca oslabila.
- **Korak 4: Poster superheroja** – Podstaći decu da svako od njih (ili u timovima za svakog superheroja), nacрта jednu ilustraciju (tj. poster) kako se ovi super heroji bore protiv gospodina Dima i brane planetu Zemlju.
- **Korak 5: Diskusija** – Pokretanje razgovora sa decom i među decom (šta im se najviše/najmanje dopalo...).

Zatvaranje

- Samo za vaspitača – zabeležite proces, šta je bilo zanimljivo, koja su nova pitanja deca postavila; koji bi mogli biti novi pravci bavljenja temom; šta mogu da uradim bolje sutra; šta treba da izbegavam da radim itd...

Praćenje

- Vaspitači treba da vode beleške (napišu dnevnik aktivnosti) u kojima bi istakli prednosti i nedostatke realizovanih aktivnosti, predložili moguća rešenja za promenu ili poboljšanje, dali preporuke za lični rast i sl.

Pristupačnost i inkluzija

- Uverite se da ima dovoljno prostora za aktivnost i da vas sva deca jasno čuju i vide.
- Dajte dodatno pojašnjenje onima kojima je to potrebno da bi razumeli zadatak.
- Prilagodite aktivnosti deci sa posebnim potrebama ako primetite da im je to potrebno.
- Osigurajte da tokom igre, sva deca mogu da dosegnu skrivene objekte.

Saveti za održivost

- Koristiti reciklirane materijale za pravljenje sredstava za igru

Izvori

- Damian, O. (2020). Pedagogie curativa in gradinita, PRESA UNIVERSITARA CLUJEANA
- Meadow-Orlans, K. (1980). Deafness and child development. Berkley, CA: University of California Press
- Alois G., Frumos L., Raus G. (2016). Educatia speciala. Ghid metodologic, Polirom
- Canva tools https://www.canva.com/ro_ro/
- <https://sdgs.un.org/goals>

Plan aktivnosti 3: Takmičenje u čistim izvorima energije

Opis:

U nastavku aktivnosti Tim Čistoća bori se protiv gospodina Dima - deca pokreću bitku za najtraženiji čist izvor energije kroz igru sa kockicama, kako bi prikupila bodove za 3 tima: tim gospođice Sunčice, gospodina Vetrovitog i gospodina Vodenog.

Ishodi učenja:

Po završetku aktivnosti, deca treba da:

- Utvrde kojom opremom prikupljamo koje čiste izvore energije: za šta služe solarni paneli, a za šta vetro turbine i hidroelektrane
- Razumeju da nije loše takmičiti se kada je cilj što više doprineti planeti

Opšti ciljevi:

- Podsticanje dece da traže odgovore na postavljena pitanja
- Omogućavanje deci da se izraze na slobodan i nezavisan način
- Stvaranje uslova za samostalne aktivnosti dece
- Razvijanje spremnosti za razmenu mišljenja, slušanje drugih, diskusiju i donošenje zaključaka
- Podsticanje dece da se verbalno izražavaju u komunikaciji sa vršnjacima

Specifični ciljevi:

- Razvijanje znanja o zagađenju vazduha i njegovom efektu na planetu i živi svet
- Podsticati decu da traže rešenja za borbu protiv zagađenja

Metodologija

Učenje zasnovano na projektima, koje može, između ostalih metoda, uključiti:

- Interaktivne aktivnosti: izrada igračaka i materijala, pravljenje modela, priprema izložbi itd.
- Diskusije i demonstracije; aktivnost, stručni gosti (biolozi, ekolozi, itd.)

Ciljevi održivog razvoja

Ovaj plan aktivnosti olakšava realizaciju sledećih Ciljeva održivog razvoja ([Ujedinjene Nacije u Srbiji](#)):

Trajanje

- Sve dok deca imaju interesovanje da se bave temom, što može trajati od jednog dana do nekoliko nedelja. Vrlo često, jedna tema može da odvede i decu i vaspitače na drugu zanimljivu temu, a vaspitači uvek treba da iskoriste interesovanje dece da nastave da uče zajedno. To je razlog zašto je predložen projektni pristup.

Uzrast dece

- Predškolski uzrast (5 - 6 godina)

Nivo težine

- Srednji - treba uzeti u obzir prethodna znanja i veštine koje su deca stekla i teme o kojima su razgovarala. Ako su već obradili neku sličnu temu, podsetite decu na to i pokušajte da povežete novu temu sa već obrađenom. Takođe, bilo bi dobro da plan aktivnosti "Tim Čistoća protiv gospodina Dima" bude obrađena pre ovog plana (koji predstavlja njegov nastavak).

Preduslovi za decu:

- Nema

Priprema

- Istražite i pripremite se objašnjenjima o čistim izvorima energije i opremi za njihovo prikupljanje
- Uredite prostor tako da se može lako raditi
- Umesto bodova u tabeli, možete osmisliti šta koristiti za beleženje rezultata (možda list kao jedan bod ili ćete sa decom izraditi tokene)

Potrebni materijali

- Papiri, kartoni
- Bojice, flomasteri, vodene boje, tempere
- Makaze, lepak, traka. Uzdržite se od gotovih rešenja, a pustite decu da stvaraju što više u međusobnoj saradnji.

Uvod

Prvo i najvažnije, slušajte decu, posmatrajte ih i beležite. Ako vi (vaspitači) mislite da je ova tema interesantna za decu, trebalo bi da postavite početna pitanja da biste razumeli šta deca žele od ove aktivnosti. Na osnovu njihovih interesovanja napravite privremenu šemu odabrane aktivnosti i sada je vreme da započnete proces sa decom.

Gospođica Sunčica, gospodin Vetroviti i gospodin Vodeni su pre svega drugari koji zajedno rade u održavanju planete čistom. Ipak, ponekad se u šali takmiče međusobno i ovog puta žele da provere ko je od njih najaktivniji i čija se oprema (solarni paneli, vetroturbine i hidroelektrane) najviše koristi. To je zdrava konkurencija, a i nije loše takmičiti se ko će biti što bolji – ako su u pitanju čisti izvori energije i smanjivanje zagađenja.

Sprovođenje aktivnosti

Predlozi kako ova aktivnost može biti urađena:

- **Korak 1: Kocka kockica** – Sa znanjem iz prethodne igre, deca treba da se podsete koja oprema pripada kom superheroju, kako ta oprema radi i doprinosi proizvodnji čiste energije. Zatim treba napraviti kocku koja je potrebna za igru (kako kocka ima šest strana, na tri treba nacrtati naša tri superheroja, a na preostale tri opremu koju koriste za proizvodnju čiste energije). Deca treba da nacrtaju i pripreme i tabelu sa kolonama za svakog superheroja u koju će se beležiti rezultat.
- **Korak 2: Pravila pravila** – Vaspitač treba da pojasni deci da svako od njih treba da baci kocku i proveri na kojoj se ilustraciji kocka zaustavila. Ako je na strani solarni panel, to znači da poen pripada gospođici Sunčici itd. Ukoliko neko dete izrazi želju, ono može biti sudija koji će pratiti bacanje kocke i upisivanje rezultata u tabelu.
- **Korak 3: Kocka se okreće** – Jedno po jedno, deca bacaju kocku, identifikuju koji je superheroj ili oprema u pitanju, objašnjavaju kome poen pripada i zašto, i upisuju poen u kolonu superheroja koji ga je osvojio. Kada sva deca završe sa bacanjem, treba da prebroje poene i proglaše pobednika ove zelene igre.
- **Korak 4: Diskusija** – Pokretanje razgovora sa decom i među decom (šta im se najviše/najmanje dopalo...)

Zatvaranje

- Samo za vaspitača - zabeležite proces, šta je bilo zanimljivo, koja su nova pitanja deca postavila; koji bi mogli biti novi pravci bavljenja temom; šta mogu da uradim bolje sutra; šta treba da izbegavam da radim itd...

Praćenje

- Vaspitači treba da vode beleške (napišu dnevnik aktivnosti) u kojima bi istakli prednosti i nedostatke realizovanih aktivnosti, predložili moguća rešenja za promenu ili poboljšanje, dali preporuke za lični rast i sl.

Pristupačnost i inkluzija

- Uverite se da ima dovoljno prostora za aktivnost i da vas sva deca jasno čuju i vide.
- Dajte dodatno pojašnjenje onima kojima je to potrebno da bi razumeli zadatak.
- Prilagodite aktivnosti deci sa posebnim potrebama ako primetite da im je to potrebno.

Saveti za održivost

- Koristiti reciklirane materijale za pravljenje sredstava za igru

Izvori

- Damian, O. (2020). Pedagogie curativa in gradinita, PRESA UNIVERSITARA CLUJEANA
- Alois G., Frumos L., Raus G. (2016). Educatia speciala. Ghid metodologic, Polirom
- Canva tools https://www.canva.com/ro_ro/
- <https://sdgs.un.org/goals>

Plan aktivnosti 4: Gospodin Dim protiv planete Zemlje

Opis:

Gospodin Dim želi da postane sve veći i veći. Planeta Zemlja želi da postane zdravija. Koju vrstu prevoza možemo koristiti da pomognemo planeti Zemlji i smanjimo snagu gospodina Dima i njegov uticaj?

Ishodi učenja:

Po završetku aktivnosti, deca treba da:

- Razumeju uticaj korišćenja različitih prevoznih sredstava na zagađenje vazduha
- Prepoznaju koje su to zamenska rešenja i 'čista' vozila i prakse (električna vozila, korišćenje javnog prevoza i vozova, bicikl, pešačenje...)

Opšti ciljevi:

- Podsticanje dece da traže odgovore na postavljena pitanja
- Omogućavanje deci da se izraze na slobodan i nezavisan način
- Stvaranje uslova za samostalne aktivnosti dece
- Razvijanje spremnosti za razmenu mišljenja, slušanje drugih, diskusiju i donošenje zaključaka
- Podsticanje dece da se verbalno izražavaju u komunikaciji sa vršnjacima

Specifični ciljevi:

- Podsticati decu da traže alternativna rešenja za prevoz
- Razvijanje znanja o zagađenju vazduha i njegovom efektu na planetu i živi svet

Metodologija

Učenje zasnovano na projektima, koje može, između ostalih metoda, uključiti:

- Interaktivne aktivnosti: izrada igračkaka i materijala, pravljenje modela, priprema izložbi itd.
- Diskusije i demonstracije; aktivnost, stručni gosti (biolozi, ekolozi, itd.)

Ciljevi održivog razvoja

Ovaj plan aktivnosti olakšava realizaciju sledećih Ciljeva održivog razvoja ([Ujedinjene Nacije u Srbiji](#)):

Trajanje

- Sve dok deca imaju interesovanje da se bave temom, što može trajati od jednog dana do nekoliko nedelja. Vrlo često, jedna tema može da odvede i decu i vaspitače na drugu zanimljivu temu, a vaspitači uvek treba da iskoriste interesovanje dece da nastave da uče zajedno. To je razlog zašto je predložen projektni pristup.

Uzrast dece

- Uzrast za vrtić (3 - 6 godina)

Nivo težine

- Srednji - treba uzeti u obzir prethodna znanja i veštine koje su deca stekla i teme o kojima su razgovarala. Ako su već obradili neku sličnu temu, podsetite decu na to i pokušajte da povežete novu temu sa već obrađenom. Takođe, bilo bi poželjno da se prethodni planovi aktivnosti iz oblasti zagađenja vazduha obrade pre ovog plana (koji predstavlja njihov nastavak).

Preduslovi za decu

- Nema

Priprema

- Istražite i pripremite se objašnjenjima o zagađenju vazduha, slojevima zagađenja koji okružuju planetu i uticajima na svakodnevni život i prirodu
- Uredite prostor u učionici tako da se može lako raditi

Potrebni materijali

- Papir, karton, hamer, bojice tempere, flomasteri, vodene i voštane boje, lepak, makaze (za izradu table i kockice za igru)
- Vata, papir, vuna (ili slični materijali koji mogu poslužiti kao slojevi zagađenja). Uzdržite se od gotovih rešenja, a pustite decu da stvaraju što više u međusobnoj saradnji.

Uvod

Prvo i najvažnije, slušajte decu, posmatrajte ih i beležite. Ako vi (vaspitači) mislite da je ova tema interesantna za decu, trebalo bi da postavite početna pitanja da biste razumeli šta deca žele od ove aktivnosti. Na osnovu njihovih interesovanja napravite privremenu šemu odabrane aktivnosti i sada je vreme da započnete proces sa decom.

Sprovođenje aktivnosti

Predlozi kako ova aktivnost može biti urađena:

- **Korak 1: Intervjuisanje** – Uvod u aktivnost može da bude pitanje kako su deca tog dana došla u vrtić? Ako su ih roditelji dovezli, koji je to prevoz bio u pitanju? Umeju li da voze bicikl i da li ga koriste. Koja je razlika između bicikla i automobila npr. i kako oba prevozna sredstva utiču na životnu sredinu i vazduh?
- **Korak 2: Priprema igre:** U zavisnosti od broja dece u grupi, vaspitač odlučuje da li će formirati više timova za igru ili će sva deca igrati zajedno odjednom. Poželjno je da deca nacrtaju i oslikaju tabelu za igru. Ona treba da ima polja od kojih su neka prazna, na nekima se ekološka prevozna sredstva, a na nekima ona koja zagađuju okolinu. Deca mogu nacrtati, iskrojiti i sastaviti i kockicu za bacanje, kao i figurice koje će se pomerati. Takođe, deca mogu pripremiti i

ilustracije planete Zemlje kada je zagađena i kada je čista, a treba prikazati i gospodina Dima (koji će se povećavati i smanjivati kako teče igra). Za slojeve zagađenja može se koristiti vuna, tamna vata, crni slojevi papira – koje deca mogu sklanjati sa planete Zemlje kako napreduje igra ili ih pak mogu dodavati gospodinu Dimu).

- **Korak 3: Korak po korak** – Deci se može pustiti kratak animirani ili dokumentarni film koji pojašnjava da se oko Zemlje nalazi više slojeva zagađenja što nije dobro ni za nju, ni za živi svet. Cilj igre je da deca pomognu Zemlji da otrese što više slojeva zagađenja sa sebe, smanjivši tako snagu gospodina Dima. Na poljima table za igru predstavljena su ekološka i neekološka prevozna vozila. Deca bacaju kockicu i pomeraju figuricu za odgovarajući broj polja. Ako je na tom polju prikazano vozilo koje ne zagađuje vazduh (npr. bicikl), poeni idu planeti Zemlji koja će ovako sa sebe otresti jedan sloj zagađenja. Ukoliko figurica pak završi na polju na kom je npr. automobil, poeni idu gospodinu Dimu koji stvara još jedan sloj zagađenja i postaje veći i snažniji.
- **Korak 4: Slojevi** – Decu treba podsticati da međusobno saraduju i pojašnjavaju jedni drugima razliku između zelenih i štetnih vozila, i samim tim odlučuju ko je jači iz koraka u korak: planeta Zemlja ili gospodin Dim. Deca treba da se trude da beleže da li se slojevi zagađenja smanjuju ili povećavaju dok se na kraju ne utvrdi tačno stanje.
- **Korak 5: Diskusija** – Pokretanje razgovora sa decom i među decom (šta im se najviše/najmanje dopalo...).

Zatvaranje

- Samo za vaspitača - zabeležite proces, šta je bilo zanimljivo, koja su nova pitanja deca postavila; koji bi mogli biti novi pravci bavljenja temom; šta mogu da uradim bolje sutra; šta treba da izbegavam da radim itd...

Praćenje

- Vaspitači treba da vode beleške (napišu dnevnik aktivnosti) u kojima bi istakli prednosti i nedostatke realizovanih aktivnosti, predložili moguća rešenja za promenu ili poboljšanje, dali preporuke za lični rast i sl.

Pristupačnost i inkluzija

- Uverite se da ima dovoljno prostora za aktivnost i da vas sva deca jasno čuju i vide.
- Dajte dodatno pojašnjenje onima kojima je to potrebno da bi razumeli zadatak.
- Prilagodite aktivnosti deci sa posebnim potrebama ako primetite da im je to potrebno (uz znakovni jezik, ukoliko mislite da je to potrebno).

Saveti za održivost

- Koristiti reciklirane materijale za pravljenje sredstava za igru.

Izvori

- Canva tools https://www.canva.com/ro_ro/
- <https://sdgs.un.org/goals>

Plan aktivnosti 5: Suđenje gospodinu Dimu

Opis:

Gospodin Dim je konačno priveden pravdi. Ali, ispostavilo se da ipak nije bio loš - samo je želeo da pomogne siromašnima. U ovoj igri uloga deca učestvuju u simulaciji rada suda, a vaspitač je u ulozi gospodina Dima. Deca treba da promisle o njegovim razlozima i da odluče šta da rade sa njim.

Ishodi učenja:

Po završetku aktivnosti, deca treba da:

- Razumeju kako teče proces suđenja i šta se sve mora uzeti u obzir prilikom donošenja odluke
- Budu upoznata sa etičkim aspektima borbe protiv klimatskih promena
- Razumeju potrebu za borbom protiv klimatskih promena

Opšti ciljevi:

- Podsticanje dece da traže odgovore na postavljena pitanja
- Omogućavanje deci da se izraze na slobodan i nezavisan način
- Stvaranje uslova za samostalne aktivnosti dece
- Razvijanje spremnosti za razmenu mišljenja, slušanje drugih, diskusiju i donošenje zaključaka
- Podsticanje dece da se verbalno izražavaju u komunikaciji sa vršnjacima

Specifični ciljevi:

- Razvijanje znanja o ranjivoj populaciji koja će biti na gubitku zbog „zelenih politika“ i tome kako im se može pomoći
- Podsticati decu da traže rešenja za borbu protiv klimatskih promena na način da se smanji zagađenje, ali ne i nečiji kvalitet života

Metodologija

Učenje zasnovano na projektima, koje može, između ostalih metoda, uključiti:

- Interaktivne aktivnosti: izrada igračaka i materijala, pravljenje modela, priprema izložbi itd.
- Diskusije i demonstracije; aktivnost, stručni gosti (biolozi, ekolozi, itd.)

Ciljevi održivog razvoja

Ovaj plan aktivnosti olakšava realizaciju sledećih Ciljeva održivog razvoja ([Ujedinjene Nacije u Srbiji](#)):

Trajanje

- Sve dok deca imaju interesovanje da se bave temom, što može trajati od jednog dana do nekoliko nedelja. Vrlo često, jedna tema može da odvede i decu i vaspitače na drugu zanimljivu temu, a vaspitači uvek treba da iskoriste interesovanje dece da nastave da uče zajedno. To je razlog zašto je predložen projektni pristup.

Uzrast dece

- Predškolski uzrast (5 - 6 godina)

Nivo težine

- Srednji - treba uzeti u obzir prethodna znanja i veštine koje su deca stekla i teme o kojima su razgovarala. Ako su već obradili neku sličnu temu, podsetite decu na to i pokušajte da povežete novu temu sa već obrađenom. Takođe, bilo bi poželjno da se prethodni planovi aktivnosti iz oblasti zagađenja vazduha obrade pre ovog plana (koji predstavlja njihov nastavak).

Preduslovi za decu

- Nema

Priprema

- Istražite i pripremite se kako najlakše sa decom izvesti ovu simulaciju suđenja
- Uredite prostor tako da se može lako raditi

Potrebni materijali

- Stolice i stolovi za sve učesnike.
- Sredstva za igru: kostimi koje su deca zajedno napravila (čekić za sudiju, odora za sudiju i članove porote). Roditelji takođe mogu pomoći deci da izrade kostime, ako je potrebno. Uzdržite se od gotovih rešenja, a pustite decu da stvaraju što više u međusobnoj saradnji.

Uvod

Prvo i najvažnije, slušajte decu, posmatrajte ih i beležite. Ako vi (vaspitači) mislite da je ova tema interesantna za decu, trebalo bi da postavite početna pitanja da biste razumeli šta deca žele od ove aktivnosti. Na osnovu njihovih interesovanja napravite privremenu šemu odabrane aktivnosti i sada je vreme da započnete proces sa decom.

Najbolji uvod u ovu temu može biti kratak animirani ili dokumentarni film o tome kako sud radi i koja je njegova uloga, koja procedura mora da se poštuje i kako se donosi odluka. Vaspitač pojašnjava da se svi moraju držati svojih uloga i saslušati druge, a cilj je da se presuda donese većinom glasova.

Sprovođenje aktivnosti

Predlozi kako ova aktivnost može biti urađena:

- **Korak 1: Priprema sudnice i učesnika** – Deca uz pomoć vaspitača treba da prostor uredi tako da izgleda kao sudnica. U jedan ugao treba staviti sto i stolicu za svedoke prilikom njihovih izlaganja. Od preostalih stolova i stolica treba oformiti dva reda za porotu i smestiti sudiju u sredinu. Uloge na raspolaganju su:
 - Gospodin Dim: negativac iz prethodnih aktivnosti. Pošto je uloga izazovnija, preporučljivo je da ovu ulogu ima vaspitač;
 - Tužilac: iznosi optužbe – za svu štetu koju je prouzrokovao gospodin Dim tokom prethodnih aktivnosti (pogledati Gospodin Dim, veliki zlikovac i Gospodin Dim protiv planete Zemlje);
 - Sudija: poziva optuženog, tužioca, advokata i svedoke po redu i poziva porotu na raspravu o presudi. Ima i čekić kojim zavodi red i presuđuje.
 - Advokat: Poziva 3 svedoka. Takođe mora da vikne „prigovor“ kada tužilac postane previše okrutan prema gospodinu Dimu;
 - Gospođa Toplica – svedok, nosi toplu kapu i brine o tome da se domovi ljudi zagreju zimi. Gospodin Dim joj je pomogao kada niko drugi nije – jer je njegov ugalj najjeftiniji raspoloživi izvor energije za većinu domaćinstava;
 - Gospodin vozač – svedok, nosi kanister za benzin i želi da pomogne ljudima da dođu do svog posla i škole. Automobili gospodina Dima su jednostavno nezamenljivi – bez njih ljudi ne bi imali načina da se kreću;
 - Gospođa generalni direktor – svedok, nosi naočare za sunce i voli da ljudima nudi posao. Gospodin Dim je bio tako velikodušan da ponudi milione radnih mesta u rudnicima uglja, postrojenjima za preradu nafte i proizvodnju automobila. Toliko ljudi ima dovoljno da jede zbog njega.
 - Članovi porote – oni treba da saslušaju svedoke i odluče šta da rade sa gospodinom Dimom – da ga pošalju u zatvor ili da ga poduče o zdravijim izvorima energije.

Razgovarajte unapred sa decom i odlučite koje od njih će preuzeti određenu ulogu i pojasnite svakom šta njegova uloga podrazumeva. Razmotrite mogućnost da svaku ulogu igra dvoje dece (u slučaju da je jedno stidljivo ili želi da se „njegov prijatelj sa njim/njom igra zajedno“).

- **Korak 2: Pred sudom** – Gospodin Dim izlazi pred sud, a tužilac iznosi sve optužbe i zle postupke koji mu se stavljaju na teret.

- **Korak 3: Odbrana** – od gospodina Dima se traži da opiše svoje nedela. On to radi detaljno, plačući, jer u svoju odbranu iznosi stav da nije hteo da naudi nikome.
- **Korak 4: Izlaganje svedoka** – advokat poziva 3 svedoka da svedoče u korist gospodina Dima i pojasne da je on samo želeo dobro. Svedoci svedoče jedan po jedan.
- **Korak 5: Većanje i presuda** – porota međusobno diskutuje i veća o sudbini gospodina Dima. Treba da obrade svako izneseno svedočenje, kao i svedočenje gospodina Dima. Nakon toga sledi glasanje u poroti – gospodin Dim ide u zatvor ili će obećati da će naučiti kako da manje zagađuje Zemlju.
- **Korak 5: Diskusija** – Pokretanje razgovora sa decom i među decom (šta im se najviše/najmanje dopalo...).

Zatvaranje

- Samo za vaspitača - zabeležite proces, šta je bilo zanimljivo, koja su nova pitanja deca postavila; koji bi mogli biti novi pravci bavljenja temom; šta mogu da uradim bolje sutra; šta treba da izbegavam da radim itd...

Praćenje

- Vaspitači treba da vode beleške (napišu dnevnik aktivnosti) u kojima bi istakli prednosti i nedostatke realizovanih aktivnosti, predložili moguća rešenja za promenu ili poboljšanje, dali preporuke za lični rast i sl.

Pristupačnost i inkluzija

- Postarajte se da svako dete dobije ulogu za koju je najviše zainteresovano, a ako se neko od njih muči sa svojom ulogom ohrabite ga da pozove svog para da mu pomogne u ulozi ili mu pružite podršku (čak I ako to zahteva da

preuzmete ulogu). Osigurajte da dete koje tumači ulogu gospodina Dima nije preopterećeno ulogom.

- Uverite se da ima dovoljno prostora za aktivnost i da vas sva deca jasno čuju i vide.
- Dajte dodatno pojašnjenje onima kojima je to potrebno da bi razumeli zadatak i svoju ulogu.
- Prilagodite aktivnosti deci sa posebnim potrebama ako primetite da im je to potrebno.

Saveti za održivost

- Koristiti reciklirane materijale za pravljenje sredstava za igru i kostime.

Izvori

- Mathesen Karl (2023). A warning for 2024: The losers of the green revolution won't go quietly. Politico: <https://www.politico.eu/article/climate-change-blowback-warning-losers-green-revolution/>
- Alden Timothy (2023). Must There Be Winners and Losers as We Go Green? Think Magazine: <https://thinkmagazine.mt/must-there-be-winners-and-losers-as-we-go-green/>

Plan aktivnosti 6: Što toplije, to teže

Opis

Zašto se Zemlja zagreva i kakve su posledice tog procesa? Ovaj plan aktivnosti pomoći će vaspitačima u vrtićima da bolje razumeju posledice klimatskih promena i stoga upoznaju decu uzrasta od 5 do 6 godina sa ovom izuzetno važnom temom. Kroz interaktivnu igru i diskusiju, deca će razumeti kako će se njihova okolina promeniti ako se zagađenje vazduha i zagrevanje planete nastave i zašto je važno da se očuva krhka ravnoteža u prirodi.

Ishodi učenja:

Po završetku aktivnosti, deca treba da:

- Razumeju klimatske promene i njihove efekte
- Postanu svesni rizika za planetu i vrste
- Razumeju potrebu za borbom protiv klimatskih promena

Opšti ciljevi:

- Podsticanje dece da traže odgovore na postavljena pitanja
- Omogućavanje deci da se izraze na slobodan i nezavisan način
- Stvaranje uslova za samostalne aktivnosti dece
- Razvijanje spremnosti za razmenu mišljenja, slušanje drugih, diskusiju i donošenje zaključaka
- Podsticanje dece da se verbalno izražavaju u komunikaciji sa vršnjacima

Specifični ciljevi:

- Razvijanje znanja o klimatskim promjenama i njihovim efektima
- Identifikovanje rizika za planetu i vrste
- Podsticanje dece da traže rešenja za borbu protiv klimatskih promena

Metodologija

Učenje zasnovano na projektima, koje može, između ostalih metoda, uključiti:

- Interaktivne aktivnosti: izrada igračaka i materijala, pravljenje modela, priprema izložbi itd.
- Diskusije i demonstracije; aktivnost, stručni gosti (biolozi, ekolozi, itd.)

Ciljevi održivog razvoja

Ovaj plan aktivnosti olakšava realizaciju sledećih Ciljeva održivog razvoja ([Ujedinjene Nacije u Srbiji](#)):

Trajanje

- Sve dok deca imaju interesovanje da se bave temom, što može trajati od jednog dana do nekoliko nedelja. Vrlo često, jedna tema može da odvede i decu i vaspitače na drugu zanimljivu temu, a vaspitači uvek treba da iskoriste interesovanje dece da nastave da uče zajedno. To je razlog zašto je predložen projektni pristup.

Uzrast dece

- Predškolski uzrast (5 - 6 godina)

Nivo težine

- Srednji - treba uzeti u obzir prethodna znanja i veštine koje su deca stekla i teme o kojima su razgovarala. Ako su već obradili neku sličnu temu, podsetite decu na to i pokušajte da povežete novu temu sa već obrađenom.

Preduslovi za decu

- Nema

Priprema

- Istražite i pripremite se objašnjenjima o zagađenju vazduha i uticajima na svakodnevni život i prirodu

- Uredite prostor u učionici tako da se može lako raditi

Potrebni materijali

- Papir, karton, kartonske kutije (koristite reciklirane)
- Bojice, tempere, makaze

Uvod

Prvo i najvažnije, slušajte decu, posmatrajte ih i beležite. Ako vi (vaspitači) mislite da je ova tema interesantna za decu, trebalo bi da postavite početna pitanja da biste razumeli šta deca žele od ove aktivnosti. Na osnovu njihovih interesovanja napravite privremenu šemu odabrane aktivnosti i sada je vreme da započnete proces sa decom.

Najbolji uvod u ovu temu može biti poseta parku ili nekim sličnim mestima ili ako nema uslova za to, možda neki lep animirani film, crtani film ili nešto što bi moglo da bude dobra tema za diskusiju.

Sprovođenje aktivnosti

Predlozi kako ova aktivnost može biti urađena:

- **Korak 1: Intervjuisanje** dece o stvarima koje su videli tokom izleta/ili puštanje kratkog, animiranog videa kako bi se predstavila tema.
- **Korak 2: Priprema materijala i timova** – Pozovite decu da podele viđenje svog okruženja crtajući biljke, životinje, transportna vozila, zgrade ili bilo koja stvorenja ili stvari sa kojima svakodnevno dolaze u kontakt. Pozovite ih da igraju igru (bilo u timovima ili kao grupa, u zavisnosti od svrhe igre).

- **Korak 3: Igra i učenje** – Svaki tim treba da razmisli šta će se desiti sa predmetima/živicima na njihovim ilustracijama kada vreme postane toplije. Zatim svaki tim treba da iznese svoje ilustracije i zaključke, a ostali mogu da iznesu svoja mišljenja. Ako su deca odlučila da se igraju zajedno, neka iznesu svoje mišljenje jedno po jedno.
- **Korak 4: Diskusija** – Pokretanje razgovora sa decom i među decom (šta im se najviše/najmanje dopalo...).

Zatvaranje

- Samo za vaspitača - zabeležite proces, šta je bilo zanimljivo, koja su nova pitanja deca postavila; koji bi mogli biti novi pravci bavljenja temom; šta mogu da uradim bolje sutra; šta treba da izbegavam da radim itd...

Praćenje

- Vaspitači treba da vode beleške (napišu dnevnik aktivnosti) u kojima bi istakli prednosti i nedostatke realizovanih aktivnosti, predložili moguća rešenja za promenu ili poboljšanje, dali preporuke za lični rast i sl.

Pristupačnost i inkluzija

- Uverite se da ima dovoljno prostora za aktivnost i da vas sva deca jasno čuju i vide.
- Dajte dodatno pojašnjenje onima kojima je to potrebno da bi razumeli zadatak.

- Prilagodite aktivnosti deci sa posebnim potrebama ako primetite da im je to potrebno.

Saveti za održivost

- Koristi reciklirane materijale za pravljenje sredstava za igru

Izvori

- National Geographic Environment. Effects of global warming. Available at: <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/global-warming-effects> (Accessed November 14, 2023)
- European Commission, Climate change. Consequences of climate change. Available at: https://climate.ec.europa.eu/climate-change/consequences-climate-change_en (Accessed November 14, 2023)
- United Nations, Climate Action. Causes and Effects of Climate Change. Available at: <https://www.un.org/en/climatechange/science/causes-effects-climate-change> (Accessed November 14, 2023)
- NASA Climate Kids. A guide to climate change for kids. Available at: <https://climatekids.nasa.gov/> (Accessed November 14, 2023)
- UNICEF Parenting. Talking to your child about climate change. Available at: https://www.unicef.org/parenting/talking-your-child-about-climate-change?gclid=CjwKCAiA9dGqBhAqEiwAmRpTCwa8sudwCdPfCXVVBvboc9BiAUS-dePxuoMF8evBMe4_LGkVwRkj9xoCGrQQAuD_BwE (Accessed November 14, 2023)
- Marković, T. (2017). INTEGRATIVNA PRAKSA: Integrativni pristup vaspitnoj praksi u preškolskim ustanovama. Pirot: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača